

ÖRÖKSÉG

BARANYI MARKOV ZLATA

SZÉLBEN, VÍZBEN ÉS SÍRÓ FÜBEN

EMLÉKEZÉS BARANYI KÁROLYRA
HALÁLÁNAK EGYEVES ÉVFORDULÓJÁN

Már egy éve annak, hogy drága Károlyom — 53 évi házasság után, 84. évében — kezemben megvált az élettől. Károly, az ember, és Károly, az alkotó. Nincs megrázóbb valami, mint végigélni az elmúlás folyamatát, azt, akit önnönmagunknál is jobban szeretünk.

A századok sokaságában egy emberélet egy pillantásnyi idő. Hogy mennyire rövid, azt az öregek érzik legjobban, mert nekik van idejük erről gondolkodni, ha máskor nem, álmatlan éjszakákon. Egy alkotó számára pedig különösen rövid. Legfájdalmasabb az, hogy a megálmodott művek befejezetlenül maradnak, vagy nem valósulnak meg sohasem.

Egy haldokló művész nem az életét sajnálja, a várost, amelyben élt, a barátokat, akik ritkán vannak, mert közéjük egy válaszfal ékelődik, s szelíden adja át magát az ismeretlennek. Ha könnyes a szeme, a munkáját siratja, hogy már nem dolgozhat. Milyen kegyetlen a természet vagy a mindenható mozgató erő, hogy kiveri a vésőt a kezéből, mielőtt a mű elkészült volna! Pedig éppen ez az a kor, amikor a művész — felszabadulva minden fiatalos testi és lelki emóciótól, minden befolyástól — a legmélyebbet keresi a műben. Önmagában búvárkodik, önmagát keresi. Több szűrőn át szemlélve a világot, az élettapasztalat ismeretével alakítja saját alkotó világát. Mert mit alkothat egy művész, ha nincs kialakult nézete a világról és az életről?

Baranyi Károly formavilága éppen azért kivételes, mert összhangban állt az új világ fejlődésével, a tudomány és a technika vívmányaival. Értethető ez, ha tudjuk, hogy férjem mindig szem előtt tartotta: sohasem lesznek első azok, akik munkájukban másokat követnek. Nem járt a divat után, mert a divat csak divat, múló valami, ő pedig vérbeli szobrász volt. Ezt bizonyítják összes művei, a régiek és az újak. A zimonyi repülőparancsnokság épületén levő Ikarosza például még ma is a főváros egyik legjobb szobra.

Hosszú éveken át nagybeteg volt, mégis utolsó leheletéig dolgozott. Ha mást nem bírt csinálni, vázlatokat készített, rajzolt.

Munkáink majdnem fél Európát végigjárták. Párizs, London, Brüsszel, Marburg, Budapest, Szeged látta őket. Franciaországban és Belgiumban többet díjaztak is. Itthon — önálló kiállításainkon kívül — egyesületünk minden rendezvényén részt vettünk. Mégis milyen sok megvalósulatlan terve maradt Károlynak! Még egyszer ennyit kellett volna élnie ahhoz, hogy mind megvalósuljon. Ezért is mondogatta még az utolsó napokban is: „Hej, ha most kezdhethém!...”

Donatellónak a munkatársai és tanítványai fejezték be elkezdett munkáit. Michelangelo — érezve az idő rövidegét — gyertyát kötött a fejére és még éjjel is faragta márványszobraiát. Aztán a véső mind lassabban, tompábban és szomorúbban visszhangzott a műhelyében, míg 89 éves korában meg nem halt, maga után hagyva számos befejezetlen munkát. Az

utólérhetetlen Francisco José de Goya 80. évében, majdnem süketen és vakon, egyre ismételtette: „Aun aprendo” — „Még tanulok, még mindig tanulok.”

A végtelenségig sorolhatnám a példákat annak bizonyítására, hogy mennyire rövid egy emberélet egy alkotó számára, s hogy tulajdonképpen van-e határa az alkotók idejének.

Érdekes élményben volt részem 1969-ben Brüsszelben, a Les Arts en Europe kiállításon, melyen mi is bemutattuk műveinket. Feltűnt, hogy ezen a nemzetközi tárlaton látható volt néhány elhunyt művész múzeumban őrzött alkotása is. Kérdésemre azt a választ kaptam, hogy Belgiumban a művészi értékek nem vesznek el soha, mert alkotóik tovább élnek bennük.

Régi igazság, hogy egy művész életútja kora és környezete kulturális életének színvonalát tükrözi. Míg a középkorban a nagy katedrálisok építőit és díszítőit a pápák mellé temették, addig nálunk nem egy művész hagyatéka elkallódott, sőt sírjának is nyoma veszett.

Mikor legutóbb drága Károlyom sírjánál voltam Palicson, fél zsák cementet hagytam a temetőcsősznek, hogy óvja meg a pusztulástól Farkas Béla festő sírját. Azt hallottam ugyanis, hogy eladják, mert nincs, aki kifizesse a kripta használatáért járó összeget.

A korosztályt, amelyhez szegény Farkas Béla is tartozott, e század mostoha nemzedékének nevezem. Egyesek a szórszálat keresik a rég elporladt hullákon, pedig munkáik művelődéstörténetünk komoly értékei, kincset jelentenek mindannyiunk számára.

Nem tudom, mi a rosszabb: egy világkatasztrófa vagy a vidékiesség szelleme a kultúrára nézve. Azt hiszem, egyformán káros és pusztító mind a kettő. Születhet ezer firenzei óriás, a provincializmus megsemmisítené őket.

Pihenés nélkül dolgozom. Károly legjobb alkotásait is köben kivitelezem. Mikor az ősszel egyik kompozícióját elkészítettem, örömkönnyeget sírtam. Atéltem vele érzélemlát és intellektuális fogalmazványát benne. Gyönyörű ez a szoborkompozíció!

Nekeim a művészet éltető erő, s szeretem, ha az alkotás jó, bármilyen színű is a szerző bőre.

Baranyi Károlynak én nemcsak hitvese voltam, hanem egyetlen és igaz jó barátja is egész életemen át.

Es milyen boldogan, megkönnyebbülve sírtam, amikor a minap egy afrikai néger verset olvastak fel a rádióban:

*A meghaltak nem halottak.
Ők a szélben vannak,
a vízben és a síró fűben.
A halottak nem haltak meg,
ők nincsenek a föld alatt,
ők közöttünk vannak.*

Egy éve, hogy Károlyom meghalt. Es milyen megnyugtató volt halanom ezt a néger verset.